

קריאה לאור הנר ולאור החשמל בשבת

הקדמה:

תקנו חכמים להדליק נרות שבת, בשביל לשמור על שלום הבית, שכשאין אור בבית עלולים לבוא לידי כעס והקפדה. נרות השבת מוסיפים שמחה בבית, ובכך מרבים הם בכבוד ועונג השבת. עם זאת, גם בעת עשייה חיובית, עלינו להקפיד שלא לבוא לידי תקלה. בעבר נהגו להדליק נרות במנורת שמן, שבהטיית השמן לכיוון הפתילה מתחזק האור, פעולה האסורה משום מלאכת 'מבעיר'. משום כך, גזרו חכמים שלא לקרוא לאור הנר, שמא יטה את השמן אל הפתילה.

שאלה:

האם מותר ללמוד לאור נרות השבת לאחר שכבה מאור החשמל? האם מותר לאנשי צוות הטנק לקרוא לאור מנורת תא הלוחמים שעוצמתה ניתנת לוויסות?

א. מקור הדין

משנה מסכת שבת פרק א משנה ג:
ולא יקרא לאור הנר.

את טעם האיסור ביאר רש"י:

רש"י מסכת שבת דף יא עמוד א:

ולא יקרא לאור הנר - בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה שידלק יפה, ונמצא מבעיר בשבת.

ב. דרכי היתר לקריאה לאור הנר

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יב עמוד ב:

חד (אדם אחד) הוא דלא ליקרי (שלא יקרא לאור הנר). הא תרי (שני אנשים) - שפיר דמי (מותר). והתניא (והלא שנינו בברייתא): לא אחד ולא שנים! אמר רבי אלעזר: לא קשיא, כאן - בענין אחד, כאן - בשני ענינים.

הסביר רש"י:

רש"י מסכת שבת דף יב עמוד ב:

הא תרי שפיר דמי - שאם יבא להטות יזכירו חברו. בשני ענינים - בשתי פרשיות; הואיל וכל אחד מעיין לעצמו, אין מכיר במעשה חברו.

וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך. והוסיף על כך התייחסות לאחד הקורא והשני משגיח עליו:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רעה סעיפים ב-ג:

ודוקא אחד (לא יקרא לאור הנר), אבל שנים קורים ביחד, שאם בא האחד להטות, יזכירו חברו. והוא שקורים בענין אחד, שאז ישגיח האחד במה שיעשה חברו, אבל בשני ענינים לא... אם יש אחר עמו, אפילו אינו קורא, ואומר לו תן דעתך עלי שלא אטה, מותר; והוא הדין אם אומר כן לאשתו.

מדברים אלו הסיק המשנה ברורה היתר נוסף:

ביאור הלכה סימן רעה סעיף א:

ושמעתי על אנשי מעשה שכותבין על חתיכת נייר באותיות גדולות "שבת היום ואסור להדליק", ומדבקין מבעוד יום הנייר במקום המנורה. ונראה שעל זה בודאי יש לסמוך להקל... דדמי (דומה הדבר) למי שמבקש מחברו שיזכירו, דפסק (השולחן ערוך) בסעיף ג' דמותר.

❖ **כיצד הסיק המשנה ברורה כדבריו, מדברי השולחן ערוך הנ"ל?**

ג. הרחבת הגזירה במקום בו אין טעם לאסור ('לא פלוג')

מבואר בגמרא:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף יב עמוד ב:

אמר רבה: אפילו גבוה (הנר) שתי קומות, ואפילו שתי מרדעות, ואפילו עשרה בתים זו על גב זו.

והסביר רש"י:

רש"י מסכת שבת דף יב עמוד ב:

ואפילו גבוה - דליכא למיחש (שאינן לחשוש) להטייה, דכיון דגזור - לא פלוג למילתייהו (לא חילקו חכמים בגזרתם).

לעומת זאת, הבית יוסף התייחס לנר של שעווה:

בית יוסף אורח חיים סימן רעה:

כתוב בהגהות אשיר"י, מספקא לי נר של שעווה, שאין שייך בו הטייה, אם יכול לקרות לאורה עכ"ל. ולי נראה פשוט לאסור, דהא (שהרי) שייך ביה שימחוט (ימלול) ויחתוך ראש הפתילה (ועובר משום מכבה או מבעיר).

מדברי הב"י נראה שר של שעווה לא נאסר משום לא פלוג, אלא מחשש שמא ימחוט. בהסבר הדברים כתב הט"ז:

וכן פסק בילקוט יוסף, והרחיב זאת גם לנרות השעווה המצויים כיום:

ילקוט יוסף סימן רעה סעיף ג:

נר של שעווה, נחלקו הפוסקים אם מותר לקרוא לאורם בליל שבת, יש אוסרים ויש שמתירים. מכל מקום בנרות שעווה שבזמנינו, שאורם צלול ואינם צריכים מחיטה, מותר לקרוא לאורם. וכן הדין בנרות העשויים מפראפין שאורם צלול מאד, שמותר לקרוא לאורם.

על פי דברים אלו, דן הגר"ע יוסף, בקריאה לאור החשמל:

שו"ת יביע אומר חלק א, אורח חיים סימן טז:

ועל כל פנים, אף לפי דברי הכתב סופר, אין ללמוד מזה איסור לאור החשמל... כיון שלא היה בזמן חז"ל, אין לצרף שום גזירה. ולא דמי לנר שעווה שהיה בזמן חז"ל, ולא הוציאוהו מכלל גזירתם. ולכן אף אם נפרש גם דעת מרן בשולחן ערוך כפשוטו, שהוא משום לא פלוג, יש לומר דהיינו דוקא נר שעווה שהיה בזמנם, מה שאין כן החשמל.

❖ מדוע אין להרחיב את גזירת חכמים גם למנורות חשמל משום 'לא פלוג'?

לענין מנורת חשמל הניתנת לוויסות, פסק השמירת שבת כהלכתה:

שמירת שבת כהלכתה פרק יג סעיף לז:

מותר לקרוא בשבת לאורה של מנורה חשמלית שניתן לשנות את דרגות עוצמת האור שלה, ואין חוששים שמא ישנה את עוצמת האור. וטוב יעשה אם יכסה את המתג שלה מבעוד יום. ובהערות שם (הערה קכב) ביאר: דהחשש שמא יטה אינו שייך אלא במקום שהשמן אינו בוער היטב, אבל לא מצינו שנחשוש שמא יוסיף שמן על הקיים, וכן שמעתי מהגרש"ז אויערבך.

ד. הלכה למעשה

כך נכתב בספרנו תורת המחנה:

- בנרות המצויים כיום, כנרות שעווה וכדומה, שאורם זך ביותר ואין רגילות להטותם כלל, ניתן להקל לקרוא לאורם.
- אולם המשתמש בנר מאולתר, ב'גוזניק' וכדומה, צריך להיזהר לכתחילה בענין זה אך אם מדובר בצורך מבצעי ניתן לסמוך על הדעות המקילות.
- מותר לכתחילה לקרוא לאור מנורת חשמל הניתנת לוויסות.

טורי זהב על שולחן ערוך אורח חיים סימן רעה ס"ק א: אין פירושו... דלא חילקו חכמים, דבזה היה לנו לומר, בזה לא נאסר מעולם.

כלומר, אין לאסור משום 'לא פלוג' אלא במין של נרות ששייך בהם טעם הגזירה, ואילו בנר שעווה - אין לאסור מטעם זה. אמנם מדברי השולחן ערוך נראה, שנר שעווה אסור משום 'לא פלוג':

שולחן ערוך אורח חיים סימן רעה סעיף א:

ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו, שלא חלקו חכמים בדבר. ומטעם זה יש לאסור אפילו הוא בעששית או קבוע בחור שבכותל, וכן בנר של שעווה.

אולם הט"ז ביאר, שאין כוונת השולחן ערוך לאסור נר של שעווה משום 'לא פלוג':

טורי זהב על שולחן ערוך אורח חיים סימן רעה סעיף א:

האי "וכן", קאי ארישא (ולא על כך שלא חילקו חכמים בגזרתם), דתחלה גזרו גם בזה משום שמא יסיר ראש הפתילה ונמצא מכבה כן כתב בית יוסף.

❖ כיצד ביאר הט"ז את לשון השולחן ערוך?

אולם, כמה אחרונים נקטו בדעת השולחן ערוך, שגם נר שעווה נאסר בעיקר משום שלא חילקו חכמים בגזרתם:

שו"ת יביע אומר חלק א, אורח חיים סימן טז:

בשו"ת כתב סופר כתב... כיון שכבר נמנו לאסור נר של שמן שמא יטה דהוי מן התורה, לא אמרו חוץ מנר שעווה (לא הוציאו אותו מכלל הגזירה), כיון שיש לחוש על כל פנים לאיסור דרבנן (שמא ימחוט).

❖ האם לדעת הכתב סופר נאמר 'לא פלוג' גם במקום בו אין כל טעם לאסור?

המשנה ברורה פסק להלכה כדברי הט"ז, ולאור זאת חידש שמותר לקרות לאור נר פרפין, שאין בו חשש שיטה או ימחוט:

משנה ברורה סימן רעה ס"ק ד:

ומכל מקום נראה לי דבנרות הטובים שלנו [שקורין סטארין (היינו פראפין)] מותר לקרות לפניהם לכולי עלמא דלא שייך שמא יטה רק בדבר שדרכו להטות לפעמים בחול כדי שידלק יפה ובנר (סטארין) ידוע דאין צריך להטייה כלל לעולם.

'והגית בו' - דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב שהם עורקבי רע"ן ההלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד ההלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד מפקד בית המדרש, אע"צ הרב חנניה שפרן
כתיבה ועריכה: טור' ר' רועי אלמלם.

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

להצטרפות לקבוצת ההלכה יומית לחיילים בוואצפ וקבלת דפי 'והגית בו' (קבוצה שקטה), סרקו את הקוד הבא:

